

Джерелознавство. Історіографія

УДК 930.2:911(477.83)“15/17”

Б. В. Смерека

ОПИСОВО-СТАТИСТИЧНІ ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ШЛЯХЕТСЬКИХ МАЄТНОСТЕЙ В РУСЬКОМУ ВОЄВОДСТВІ У XVI–XVIII ст. (НА ПРИКЛАДІ КОМАРНІВСЬКОГО КОМПЛЕКСУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ЗЕМЛІ): РЕЄСТРИ ПОБОРОВОГО, ПОГОЛОВНОГО, ПОДИМНОГО І ЧОПОВОГО ПОДАТКУ

У статті перелічено та охарактеризовано різновиди описово-статистичних джерел, що розкривають особливості етнодемографічного і територіального розвитку, а також специфіку власницьких взаємин у шляхетських маєтностях Речі Посполитої. Для узагальнення обрано Комарнівську маєтність у Львівській землі Руського воєводства, що сформувалася в другій чверті XV ст. Особливості розвитку цього територіального утворення та окремих поселень у його складі акумулює низка джерел державного та внутрішньогосподарського походження. У запропонованій розвідці розкрито специфіку висвітлення інформації в документах першої групи, а саме у реєстрах поборового, поголовного, подимного і чопового податку. Виявлено, що названі джерела дозволяють прослідкувати динаміку територіального зростання, зафіксувати факт появи нових поселень та зміни власницької приналежності маєтності і окремих населених пунктів у її складі. Здійснені демографічні підрахунки, натомість, є доволі умовними з огляду на опосередкованість зміщених у джерелах даних, а репрезентативність самих документів для періоду після другої половини XVII ст. є доволі непевною.

Ключові слова: описово-статистичні джерела, шляхетські маєтності, історична географія, історична демографія.

Описово-статистичні документи, поряд з актовими, є важливим джерелом для досліджень ранньомодерної історії України. Фіксуючи результати податкових зборів та фінансових ревізій, названі матеріали мають першорядне значення для аналізу економічного розвитку та оцінки демографічної ситуації на прикладах конкретних адміністративно-територіальних одиниць. Однак, специфіка фінансового контролю, що впливала на достовірність внесених у документи даних, як на загальнодержавному, так і на внутрішньогосподарському рівнях, вимагає обов'язкової перевірки рівня репрезентативності наявної джерельної бази.

У запропонованій статті інформаційний потенціал описово-статистичних документів досліджено на прикладі приватної маєтності, оскільки подібні, на відміну від королівських (представлених в люстраціях та подавчих інвентарях, що уклалися при зміні старости або орендаря королівщини), рідше фігурують в окреслених джерелах. Поряд із цим, розглянутому нами маєтковому комплексу з центром в містечку Комарно (знаходився у південно-західній частині Львівської землі) у джерельному відношенні “пощастило”. Окрім низки поборових та подимних реєстрів (яким буде присвячена перша частина нашого дослідження), відомості про поселення маєтності зафіксували також два інвентарі, на яких ми зосередимо увагу у другій частині.

Аналіз інформаційного потенціалу описово-статистичних джерел для приватних маєтностей Речі Посполитої серед українських дослідників найбільш докладно здійснили Віктор Атаманенко [1-6], а також Ірина Ворончук [7], Сергій Гонтарук [8], Ірина Рибачок [9] тощо. Окремі цінні документи були опубліковані В. Атаманенком [10] та Миколою Крикуном [11].

Історія Комарнівського ключа як цілісного комплексу у запропонованій розвідці розглянуто вперше. Окремі аспекти розвитку поселень, що до нього входили, висвітлено у ряді довідкових видань (“Starożytna Polska...” [12, с. 573-574], “Słownik geograficzny...” [13, с. 23, 410, 437, 474; 14, с. 123, 375; 15, с. 279-280, 468; 16, с. 327, 752; 17, с. 836, 837-838, 887; 18, с. 11; 19, с. 227, 752; 20, с. 716], “Історія міст і сіл Української РСР” [21]) та краєзнавчих нарисах [22-25].

Формування маєтності. Комарнівський маєтковий комплекс сформувався ще в першій половині XV ст. В 1427 р. Владислав Ягайло передав князю Дмитрові Семеновичу Друцькому частину королівського домену у Городоцькому повіті Львівської землі з поселеннями Кліцько, Комарно, Конколовичі, Литовка, Угерці та Хлопи*.

* Цікаво, що в тексті оригіналу місцезнаходженням с. Кліцько був вказаний не Городоцький, а Сяноцький повіт (“villas Kropy, Wanierce, Kąkolowce, Komarno, Litowczyce in Grodecensi, ac Kleczko in Sanocensi districtibus in terra Russiae”) [26, с. 253].

У ревізії привілеїв на володіння земельними угіддями Руського та Подільського воєводств, проведеної у 1469 р. коронним підканцлером Войцехом з Жихліна, знаходимо інформацію про власників сіл Комарнівського комплексу. Станом на цей час села Хлопи, Грімно і “монастир Колодруби” належали Станіславу з Ходча, який займав уряд руського воєводи [27, с. 28]. Задовго до номінування, Станіслав був дідичем Хлопів (згадки про це у документах датуються, починаючи з 1455 р. [28, с. 437 № 3293]). Серед володінь Станіслава у ревізії 1469 р. не назване Комарно, однак і воно перебувало у його власності – актові документи за 1454 р. фіксують Станіслава з Комарна [28, с. 437 № 3257], якого ми можемо ідентифікувати з руським воєводою. 18 жовтня 1471 р. за його дідицтва це село отримало від короля Казимира Ягеллончика маґдебурзький привілей [29, с. 37 № 714].

Комарнівський комплекс у XVI ст. Починаючи з XVI ст. інформацію про поселення маєтності фіксують реєстри ланового податку. В основі цього податку було покладено лан (в даному випадку франконський) – міра площі розмірами 180 на 4050 ліктів або орієнтовно 24-31 га. Базовою ставкою оподаткування поборових акцій початку XVI ст. (до появи златого) був 1 фертон – чверть гривні або 12 грош [30, с. 154] (лат. ferton, відповідно податок іменувався contributio fertonum, польською wiardunek, від нім. Vierdunk – четвертак, відповідно робог wiardunkowy). Так, по 1 фертону платили з кожного лану угідь кметі, дрібна шляхта (без підданих і звільнена від обов'язку посполитого рушення), корчмарі та місцеві урядники – солтиси і війти. Один фертон стягувався також з мешканців волоських сіл від кожних 100 овець, міських корчмарів, які реалізовували привезені напої (сільські надавали половину фертона), власників сільських і орендарів міських млинів (орендарі сільських платили половину фертона). З кожної гривні прибутку міського млина стягувалося 2 гроші. Нарешті, православні священики були зобов'язані сплачувати 1 флорин [31, с. 442].

Зважаючи на вищезазначене, поборові реєстри дають змогу з'ясувати:

- кількість ланів (що дозволяє у свою чергу приблизно підрахувати кількість мешканців поселення);
- наявність базових об'єктів інфраструктури – млина і корчми;
- присутність священнослужителя, а відтак – парафії.

Перші поборові реєстри Львівської землі (1510 – 1517 рр.) фіксують значні спустошення, завдані походом молдавського господаря Богдана III Сліпого (Кривого) на Руське воєводство 1509 р. та серією татарських нападів. Походи не оминули й Комарнівську маєтність, де руйнацій зазнало практично кожне поселення (див. табл. 1). Спаленими були і окремі об'єкти (церкви – у Грімному і Комарному, корчма у Хлопах). Пусткою ставала частина ланів, які нікому було обробляти.

Інфраструктура поселень була представлена млинами (коречниками і вальниками) та корчмами (серед останніх – лише заклади типу vesterogiae, де лише реалізовували привізний алкоголь; на відміну від brazeatorogiae – корчем з власними броварнями [32, с. 115]).

Таблиця 1

Угіддя, мешканці та інфраструктура поселень Комарнівської маєтності
за поборовими реєстрами (1510-1552 рр.)

Поселення	1510	1511	1512	1515	1517	1532	1540	1552
Грімно	23 л., піп, крч. (v)	23 л., піп, крч. (v)	спалене	24 л., 4 л. спуст., піп, крч. (v)	24 л., крч. (v), ц. спуст.	24 л., піп, крч. (v)	24 л., 2 попи, крч.	71 км., піп, крч.
Катериничі	½ л.	спалене валахами	спалене татарами	½ л.	1 л.	½ л. спуст.	½ л.	13 км.
Кліцько	7 ½ л., піп	спалене валахами	спалене татарами	6 ½ л., 6 л. спуст., піп	3 л., піп	8 л., піп	8 л., піп	16 км., піп, крч.
Колодруби	6 л., піп	спалене валахами	спалене	12 л., 1 л. спуст., піп	12 л., піп	7 ½ л., ц. спуст.	1 ½ л., піп	37 км.
Комарно	піп, мл.	мл.	мл.	піп, мл.	мл., ц. спалена	—	—	30 км., 2 попи, 2 мл.-вал.
Татаринів	3 л.	Галицький 4 л., піп; Лівчицький 3 ¼ л.	3 ¼ л., 2 л. спуст.	3 л., піп	6 л., піп	6 л., піп	6 л., піп	27 км., піп, крч.
Угерці	2 л.	спалене валахами	спалене татарами	1 ½ л.	2 л., 2 л. спуст.	—	—	—
Хлопи	6 ½ л., мл.	спалене валахами	спалене татарами	4 л., 8 л. спуст., крч. (v)	6 л., крч. спуст.	11 л., крч. (v)	11 л., крч.	40 км., крч.
Якимчиці	4 л.	спалене валахами	спалене татарами	4 л., 4 л. спуст.	4 л., 4 л. спуст.	2 л.	2 л.	7 км.
ВСЬОГО	52,5 л., 4 попи, 2 мл., крч. (v)	30,25 л., 2 попи, крч.	3 ¼ л., 2 л. спуст.	55,5 л., 23 л. спуст., 5 попів, 2 крч., мл.,	58 л., 6 л. спуст., 3 попи, 1 крч., 1 спуст., 2 спуст. ц.	58,5 л., ½ л. спуст., 2 попи, 2 крч., 1 ц. спуст.	53 л., 5 попів, крч.	241 км., 5 попів, 4 крч., 2 мл.

Примітки: 33, арк. 180зв.-181 (1510 р.), 390-390зв. (1511 р.), 477-477зв. (1512 р.), 263-263зв. (1515 р.), 623зв. (1517 р.); 34, арк. 151зв.-152 (1532 р.), 343зв.-344 (1540 р.), 35, арк. 187-187зв. (1552 р.).

Таблиця 2

Угіддя, мешканці та інфраструктура поселень Комарнівської маєтності
за поборовими реєстрами (1563-1589 рр.)

Поселення	1563	1564	1565	1567	1576	1577	1578	1581	1589
Бучали	—	—	—	—	—	—	—	1 л., крч. (1/4 л.)	1 л., крч. (1/4 л.)
Грімно	24 ½ л., піп, 4 згр., крч.	24 ½ л., л., піп, 4 згр., крч.	24 ½ л., л., піп, 4 згр., крч.	24 ½ л., 4 згр., крч. (½ л.)	24 ½ л., крч. (½ л.), 4 згр.	24 ½ л., піп, 4 згр., крч. (½ л.)	24 ½ л., піп (½ л.), 4 згр., крч. (½ л.)	24 ½ л., піп (½ л.), 4 згр., крч. (½ л.)	24 ½ л., 4 згр., піп (½ л.), крч. (½ л.)
Катериничі	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.
Кліцько	8 л., піп, крч.	8 л., піп	8 л., піп	8 л.	8 л.	8 л.	8 л., ¼ спуст. л., 2 згр.	8 л., піп (¼ л.), 2 згр., крч. (¼ л.)	8 л., піп (¼ л.), 2 згр., крч. (¼ л.)
Колодруби	8 ½ л., піп, крч.	8 ½ л., піп, крч.	8 ½ л., піп, крч.	8 ½ л., піп, крч. (¼ л.)	8 ½ л., піп, крч.	8 ½ л., крч. (¼ л.)	8 ½ л, піп (1/4 л.), крч. (1/4 л.),	8 ½ л., крч. (¼ л.), піп (¼ л.), мл. спуст.	8 ½ л., крч. (¼ л.), піп (¼ л.)
Комарно	2 попи, 2 мл.- вал.	піп, 2 мл.- вал.	піп, 2 мл.- вал.	2 попи, мл.-вал. 2 к., котел, ? рмс.	2 попи, мл.-вал. 2 к., котел, 16 рмс.	2 попи, мл.- вал. 2 к., котел, 16 рмс.	мл., 17 рмс., 2 твр., 3 пекарі, 2 попи, 2 котли, 1 лазенщик, 5 кмр., 1 перекупщи к	2 попи, 2 мл. 2 к., 17 рмс., 2 твр., 1 лазенщик- цирульник , 5 кмр., 3 пекарі, 1 перекупщи к	2 попи, 2 мл., 17 рмс., 2 твр., 1 лазенщи к- цирульни к, 5 кмр., 3 пекарі
Татаринів	6 л., піп, 2 згр., крч.,	6 л., піп, крч.	6 л., піп, 2 згр., крч.	6 л., піп, 2 згр., крч.	6 л., 2 згр., крч.,	6 л., піп, 2 згр., крч.	6 л., піп (¼ л.), 2 згр., 1 кмр.	6 л., 2 згр., піп (¼ л.), 1 кмр.	6 л., 2 згр., піп (¼ л.), 1 кмр.
Угерці	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л.	1 ½ л., піп	1 ½ л., піп (¼ л.)	1 ½ л., піп	1 ½ л., піп (¼ л.)
Хлопи	11 ½ л., крч.	11 ½ л., л., 3 згр., крч.	11 ½ л., л., 3 згр., крч.	11 ½ л., 3 згр., крч. (½ л.)	11 ½ л., 3 згр., крч. (½ л.)	11 ½ л., 3 згр., крч. (½ л.)	11 ½ л., 3 згр., 3 кмр., крч. (½ л.)	11 ½ л., 3 згр., 3 кмр., крч. (½ л.)	11 ½ л., 3 згр., 3 кмр., крч. (½ л.)
Якимчиці	2 л.	2 л.	2 л.	2 л.	2 л.	2 л.	1 л., 1 л. спуст., 2 кмр.	1 л., 1 л. спуст., 2 кмр.	1 л., 1 л. спуст., 2 кмр.
ВСЬОГО	63,5 л., 6 згр., 6 по-пів, 5 крч., 2 мл.	63,5 л., л., 7 згр., 5 по-пів, 4 крч., 2 мл.	63,5 л., л., 9 згр., 5 по-пів, 4 крч., 2 мл.	63,5 л., 9 згр., 4 попи, ? рмс., 4 крч. (1 ¼ л.), 2 мл., котел	63,5 л., 9 згр., 3 попи, 16 рмс., 4 крч. (1 л.), 2 мл., котел	63,5 л., 9 згр., 5 по-пів, 16 рмс., 4 крч. (1 ¼ л.), 2 мл., котел	62,5 л., 1 ¼ л. спуст., 11 згр., 11 кмр., 17 рмс., 2 твр., 3 пекарі, 6 попів (1 ¼ л.), 1 лазен- щик, 1 пе- рекупщик, мл., 3 крч. (1 ¼ л.), 2 котли	63,5 л., 1 л. спуст., 11 згр., 11 кмр., 17 рмс., 2 твр., 7 попів (1 ¼ л.), 1 лазен- щик, 3 пекарі, 1 перекуп- щик, 5 крч. (1 ¼ л.), мл. 2 к.	63,5 л., 1 л. спуст., 11 згр., 11 кмр., 17 рмс., 2 твр., 7 попів (1 ½ л.), 1 ла- зенщик, 3 пекарі, 1 перекуп- щик, 5 крч. (1 ¾ л.), 2 мл.

Примітки: 36, арк. 211зв. (1563 р.), 35, 264зв. (1564 р.), 327зв.-328 (1565 р.), 414-414зв. (1567 р.), 452-452зв. (1576 р.), 509зв.-510 (1577 р.), 756-756зв. (1581 р.), 853зв.-854 (1589 р.), 37, с. 61, 76 (1578 р.).

Скорочення до табл. 1 і 2: згр. – загородник, к. – коло млина, кмр. – комірник, крч. – корчма (крч. (v) – корчма (vectoria)), л. – лан, мл. – млин (мл.-вал. – млин-“вальник”, мл.-кор. – млин-“коречник”), рмс. – ремісник, твр. – товариш (підмайстер)

Слід сказати про специфіку фіксації інформації у поборових реєстрах. Поселення маєткового комплексу в документах 1510 – 1517 рр. перелічені в окремій рубриці *Comarno*, куди додатково вміщено приватні села Городоцького повіту – всього 28 поселень [37, с. 163]. Всередині цього переліку власники зазначалися лише в тих випадках, коли йшлося про володіння частиною села. Лише з 1552 р. поборові реєстри Львівської землі фіксують власників кожного населеного пункту. Станом на цей рік досліджуваний маєтковий комплекс охоплював місто Комарно та 7 сіл: Грімно, Катериничі, Кліцько, Колодруби, Татаринів, Хлопи, Якимчиці [35, арк. 187-187зв.], в яких проживало, за даними джерел, 1542 особи*. Ключем володів подільський воєвода Ян Мелецький (? – 1561), який одночасно був городоцьким старостою і утримував в оренді сусідні села Керниця, Мавковичі і Поріччя. Поселення Татаринів перебувало в оренді Тарла – ймовірно, Павела, на той момент краківського каноніка. Під його заставою знаходились також розташовані неподалік Розвадів та Веринь [35, арк. 171].

Іншими поселеннями, які увійшли у Комарнівський ключ лише з XVII ст., володіли місцеві урядники. Села Андріянів і Березець у середині XVI ст. зосереджував Анджей Пелка [35, арк. 188], галицький суддя (1542-1553 рр.; попередньо, з 1535 по 1536 рр. – львівський підстароста [39, с. 376]), а також поборець Львівської землі [40, с. 32 № 477]. З актових джерел довідуємося, що Анджей був сином Барбари Мікулки [41, с. 470 № 8223]. Матей Мікулка, громадянин Львова і, ймовірно, батько Барбари, ще в 1517 р. фігурував як співвласник Андріянова та Березця [42, с. 316 № 23180].

Власниками с. Поріччя в 1581 та 1589 рр. названі стрийський суддя Пьотр Борецький (до цього займав уряд стрийського войського [39, с. 311]) та Павел Кречовський. Про останнього відомо, що в 1566 р. він ділив земельні володіння в селі разом зі своїм братом Яном [40, с. 88 № 1326]. Поділ відбувався за участі перемишльського ловчого Рафала Добаневського та згаданого вище Пьотра Борецького. Повний тезка останнього (ймовірно, батько) в якості землевласника в с. Поріччя згаданий у 1535 р. Тоді він разом з батьком, Адамом Борецьким, зосереджували в руках місцеве війтівство [43, с. 468 № 17201]. В 1543 р. обоє заволоділи ще двома дворищами в селі ("*medietatem 4 arearum seu dworziszcza*"), що попередньо належали брату Адама Яну [41, с. 410 № 7105; 42, с. 211 № 21360]. Додатково зауважимо, що Адам і Ян вказані в реєстрі 1511 р. співвласниками с. Бірче [33, арк. 390зв.], а один з них (ім'я не вказане) в цей же час утримував 1 лан в с. Зашковичі [33, арк. 262зв., 390].

Особливою рисою збору ланового податку було те, що поборці не відвідували кожен населений пункт, а лише отримували попередньо зібрані кошти з рук, найімовірніше, власників комплексів [44, с. 41]. Планомірно урядовці обходили поселення лише, якщо ті перебували у володінні місцевої "гніздової" шляхти. В універсалах зазначалося, що дрібна шляхта могла передавати податок поборцям через своїх підданих: кметів ("орачів") чи загородників [44, с. 192].

Окремі зразки поборових реєстрів, які фіксують дату збору податку, дають змогу на прикладі Комарнівського комплексу підтвердити це твердження. Так, у 1552 р. з одного міста і семи сіл маєтності побор було зібрано за один день – 13 вересня (вівторок)*. З джерел нам відомі ще два подібні випадки, що стосуються Комарнівської маєтності – в неділю 21 березня 1576 р. було зібрано побор з дев'яти поселень комплексу, в середу 11 січня 1578 р. – з 10 поселень.

Зрозуміло, що подібний порядок створював можливість для численних махінацій – землевласники, передаючи кошти, могли приховувати справжню кількість ланів або навіть поселень. З подібним, ми, схоже, стикаємося і на прикладі Комарнівського комплексу – в жодному поборовому реєстрі XVI ст. ми не знаходимо інформацію про село Литовку, згадану ще в наданні Владислава Яг'айла 1427 р. Додатковий фактор, що істотно впливав на репрезентативність поборових реєстрів полягав у тому, що починаючи від 1588 р. [44, с. 270] збір податку проводився за квитами 1578 р. Відтак, реєстри кінця XVI та XVII ст. апелювали до застарілих і неактуальних даних.

Документ 1589 р. був останнім віднайденним поборовим реєстром Львівської землі XVI ст. [35, арк. 828-916зв.], за даними якого в Комарнівській маєтності проживало 1094 особи (без врахування практично усього населення Комарного). Власником ключа у реєстрі фігурує Миколай Мелецький, який помер за 4 роки до ревізії. Насправді, станом на 1589 р. маєтність належала доньці Миколая – Катажині, яка в 1590 році після заміжжя з Яном Остророгом (згодом зайняв уряд познанського воєводи) внесла його в якості посагу. Ім'я нового господаря в описово-статистичних документах зафіксував реєстр боржників поборового податку (*delata*) 1609 р., укладений поборцем Львівської землі, жидачівським суддею Кшиштофом Лесьньовським [45, с. 951-967]) і облятований у львівські гродські акти. Документ зафіксував зростання маєтності за рахунок приєднання навколишніх поселень – сіл Андріянів, Березець, Лівчиці і Чуловичі [45, с. 956-957]. Відтепер ключ складався з 1 міста і 13 сіл: Андріянів, Березець, Бучали, Грімно, Катериничі, Кліцько, Колодруби, Лівчиці, Татаринів, Угерці, Хлопи, Чуловичі, Якимчиці.

* Підрахунки здійснено за методикою Александра Яблоновського з розрахунку: на 1 кметя в середньому 6 осіб; на 1 церкву 12 осіб (2 родини – священика і дяка – по 6 осіб); на 1 лан – 12 осіб, або 2 кметівські родини; на 1 комірника чи загородника – 5 осіб; на 1 ремісника – 4 особи; на 1 млин і корчму – 6 осіб [38, с. 33-36].

* Цього ж дня документ зафіксував збір податку ще з п'яти сіл в різних частинах Львівської землі – Мокротина, Мервич, Цунева, Угерців та Чорнушович. Для порівняння, впродовж одного дня вдалося зібрати податок з усіх населених пунктів Яворівського староства (1 вересня; 1 місто і 12 сіл), а також приватних комплексів: Бережанського ключа (10 вересня; 1 місто і 10 сіл), Гологірського ключа (31 серпня; 1 місто і 11 сіл), Заліцівського ключа (10 січня; 1 місто і 12 сіл).

Ще один цікавий документ, який дає змогу отримати уявлення про етнічне різнобарв'я маєтності в XVI ст. – реєстр чопового (*registrum exactionis ducillorum*) 1544-1545 рр. [35, арк. 81-88]. “Чопове” – податок від реалізації спиртних напоїв (пива, меду і вина) – було впроваджене в 1459 р. [46, с. 22]. Документ складається з чотирьох окремих частин, оскільки чопове збиралося щоквартально. Початок кожного кварталу був приурочений до строго визначеного релігійного свята:

Reminiscere (пол. *Niedziela Glucha*), перша неділя Великого Посту, рухома дата (в 1544 – 12 березня; в 1545 – 25 лютого);

Pent[h]ecosten (від давньогр. *Πεντηκοστή [ἡμέρα]*, *Pentēkostē [hēmera]* – п'ятдесятитий день), Зіслання Св. Духа, 50-ий день після Великодня, рухома дата (в 1544 р. – 11 червня; в 1545 – 27 травня);

Mathei (лат. *Festo Sancti Mathei*), день св. Матвія, 21 вересня;

Luciae (лат. *Festo Sanctae Luciae*), день св. Луції Сиракузької, 13 грудня.

Реєстр цінний в першу чергу тим, що містить імена осіб, які сплатили податок – всього 104. Очевидно, що не йдеться про 104 осіб – приміром, 8 разів згадано ім'я Іван (двічі – Іванко і ще ряд імен), яке могло належати кільком особам, однак малоімовірно, що вісьмом одразу. Серед інших осіб з українськими іменами – Василь, Василько, Глібко, Левко, Нестор, Олесько, Павлик, Сидор, Терешко, Федь, Федайко. Серед поляків – Мачек, Стасик, Якуб. До останніх слід, ймовірно, віднести і тих, чії імена вжиті латиною – Albertus, Joannis, Paulus, Stanislaus. В одному випадку згаданий єврей – Ізраїль. Деякі особи названі за прізвищем (прізвиськом): Гарячий, П'ятка, Рогачка, Скоробагат тощо. Лише четверо осіб згадані під іменем та прізвищем – Матвій Дубцович, Войцех Кустий (*Albertus Kusti*), Іван Солодовник та Сидор Бородатий. У документі предствлені і жінки – Гарчица, Дубцова, Кудлиха, Левкова, Настюха, Реґіна, Ростова, Руська, Терешкова. Частина з них, вочевидь, були дружинами названих вище осіб.

Описово-статистичні документи XVII – XVIII ст. Важливою віхою розвитку фіскальної системи Речі Посполитої у XVII ст. стало впровадження на звичайному сеймі 1629 р. подимного податку, який мав стати альтернативою поборовому. В його основу було покладено принцип збору з “диму” (житла), що повинно було усунути зловживання, поширені при стягненні ланового, а відтак – збільшити надходження у казну. Первісно планувалося, що з 1 диму стягуватиметься 1 злотий (відтак, мало б принести в казну 1 000 000 злотих), що зустрівало спротив шляхти українських воєводств – вдалося зібрати лише 210 306 злотих [47, с. 97]. Осередям протесту проти подимного була шляхта Руського воєводства, яка найбільше обманувала поборців, сплачуючи, за даними Анни Філіпчак-Коцур, лише десяту частину з ланового податку [47, с. 81].

Запровадження подимного викликало незадоволення ще й з огляду на принцип, покладений в основі його збору, що передбачав однакову ставку податку на всі “дими” [48, с. 60]. Мешканці Руського воєводства, що часто обробляли по чверті лану, змушені були сплачувати стільки ж, як і жителі інших воєводств, що “сиділи” переважно на цілому лані [49, с. 444-445 № 227/2]. Тому, починаючи з 1631 р., шляхта на сеймиках почала оскаржувати не лише розмір податку, який необхідно було сплатити, а й його різновид – подимне чи ланове [48, с. 21; 50, с. 323]. Подібне право сеймика іменувалось *modus contribuendi* [51, с. 38, 49, 200].

В 1634 р. Львівська земля залишила собі право виплати “тройга” (потрійного) подимного лановим, ухваливши відповідно стільки поборів, скільки було необхідно, щоб зрівняти з розміром подимного [48, с. 21-22]. Зокрема, в 1652 р. було укладено “реєстр восьми поборів” [52, с. 1].

Перший віднайдений нами подимний реєстр Львівської землі датується 1663 р. [53, 20-37зв.] Аналіз документу засвідчує, що, як і раніше, під час стягнення ланового, збір подимного податку був таким же недосконалим і заплутаним. Так, підставою збору останнього був наперед затверджений “тариф”, який встановлювався на основі попередньо проведених ревізій маєтностей. Величина “тарифу” обумовлювала кількість жител, які повинні були вважатися одним димом. Це число могло варіюватися від 8 до 128. Оскільки проведення кожної чергової ревізії було затратною справою, до того ж натикалося на опір місцевої шляхти, величина тарифу могла залишатися незмінною впродовж тривалого часу, тому кожен наступний реєстр фіксував застарілі і неактуальні дані. І хоч параметри документів, які укладалися в рік затвердження сеймиком нового тарифу-взірця, вчені називають вірогідними [54, с. 78], ми не можемо стверджувати, що реєстр 1663 р. був саме таким документом для Львівської землі (подібно, як і зразки 1694 та 1707 рр., параметри яких вміщені у табл. 3). На жаль, нами не віднайдено жодної ревізії цього адміністративно-територіального утворення, яка була б підставою для встановлення величини “тарифу”.

Ще один податок, який активно збирався в другій половині XVII ст. – поголовний (*subsidiū reipublicae generalis*). Він був найбільш всеохопним, оскільки стягувався в тому числі і з представників шляхти та духовенства, які зазвичай користувалися фіскальним імунітетом. Перші випадки збору поголового датуються 1497 і 1520 рр. В 1590 р. чергова акція була зірвана через обурення шляхти. В 1662 р. було ухвалено знову зібрати поголовне. Хоча йшлося про одноразовий і винятковий збір, поголовне стягувалося ще кілька разів в період ведення Яном III Собеським активних бойових дій з Османською імперією – в 1673, 1674 (dupla – за подвійним тарифом) і 1676 рр. (trypla – за потрійним) [55, с. 77].

На жаль, скільки осіб включало в себе фіскальне поняття “голови” (як і у випадку з “димом”) встановити неможливо. Порівняння цих величин між собою, а також з відомостями інших описово-статистичних документів того ж періоду (див. табл. 4) вказує на те, що між ними годі шукати відповідності.

Реєстри XVII ст. зафіксували значне зростання комплексу, як за рахунок приєднаних поселень (Андріянів, Березець, Бірче, Лівчиці, Підвисоке, Чуловичі, частково Зашковичі), так і за рахунок заснування нових. В реєстрі 1652 р. згадано про село Ґрунт неподалік Поріччя [52, с. 83]. В 1676 р. зазначено про “новолокване село” Остророґ [53, арк. 54], “знову” з'являється (як спустошене) с. Литовка [53, арк. 53]. В реєстрі 1694 р. разом з “димами” с. Лівчиці згадані житла в поселенні Свинюша [56, арк. 24]. Неподалік Колодруб цей же документ вперше зафіксував села Повергів та Бартошівку (Саску) [56, арк. 27, 29].

Документи цього періоду часто зазначали застарілу і неактуальну інформацію про очільників маєтності. Реєстр чопового податку 1630 р. зафіксував власником м. Комарно "województwa poznanskiego" [57, с. 195]. Йдеться про Миколая Остроґа, батько якого – Ян – займав уряд познанського воєводи в 1610-1622 рр. В 1630 р. Познанське воєводство очолював Ян Опалінський, у якого на той момент був один дорослий син Александр.

В реєстрі 1763 р. вказано, що поселення Кліцько, Колодруби, Комарно та Лівчиці [58, с. 1508-1509, 1510, 1511] перебувають під контролем "серадзької воєводини", яка в окремих випадках іменується "Анною з Потока" (власниця с. Андріянів [58, с. 1487]) та "Пшерембською" (очільниця с. Березець і Бучали [58, с. 1490]). Йдеться про Анну Потоцьку, доньку Станіслава "Ревери" Потоцького, дружину Зигмунта Кароля Пшерембського. Останній був номінований на уряд серадзького воєводи в 1666 р. [59, с. 8]. Іншими словами, реєстр 1763 р. зафіксував дані практично столітньої давнини.

Таблиця 3

Угіддя, мешканці та інфраструктура поселень Комарнівської маєтності
за поборовими реєстрами (1652-1703 рр.)

Населений пункт	1652	1661	1663	1676	1694	1707
Андріянів	3 плуги, 2 згр., піп	згідно реєстру 1641 3 згр.	13 д.	4 г.	1 д.	1 д.
Бартошівка (Саска)	—	—	—	—	1 д.	—
Березець	4 ½ л., 3 згр., піп	4 ½ л.	22 д.	10 г.	3 д.	3 ¼ д.
Бірче	2 л., 4 згр., 2 кмр.	—	11 д. (Гурський 2 д., Домбровський 3 д.)	6 г.	[Borcze als Porzycze] 1 ½ д.	[Borcze als Porzycze] 1 ½ д.
Бучали	1 ¼ л.	1 ¼ л.	12 д.	4 г.	1 д.	1 д.
Венгерка (Горбуля, Угерці)	[Vherce] 1 ½ л., піп ¼ л.	[Vherce] 1 ¾ л., піп	[Vherczany/Węgerce] 16 д.	[Węgerce als Horbula als Uherczany] 5 г.	2 д.	2 1/8 д.
Горбуля і Катериничі	—	—	—	—	1 ½ д.	¾ д.
Грімно	23 л., 4 згр., піп	23 л., 4 згр., піп, 3 двірські л., крч.	95 д.	28 г.	4 д., плебан (½ д.)	4 ¼ д.
Зашковичі	1 ¾ л., 3 згр., піп (¼ л.)	1 ¾ л., 3 згр., піп, 3 кмр.	14 д.	6 г.	½ д.	½ д.
Кліцько	8 л., піп (¼ л.), 2 згр.	8 л., піп (¼ л.), крч. (¼ л.), 2 згр.	16 д.	6 г.	1 д.	1 д.
Колодруби	9 л., піп (¼ л.), крч. (¼ л.)	9 л., піп	70 д.	17 г.	2 д.	2 д.
Комарно	"мали дати подвійний шос" (mieli dac szosz duple)	—	190 д.	? г.	20 д., 6 юдейських д., 8 д. ("шинки юдейські і католицькі")	20 д., 6 ¼ юдейських д., 8 ¼ д. ("шинки юдейські і католицькі")
Литовка	—	—	—	спуст.	1 д.	¾ д.
Лівчиці	5 л., млин, 5 згр.	5 л., 5 згр., піп, мл. 1 к.	—	20 г.	[L. et Swiniusza] 4 д.	[L. et Swiniusza] 4 ¼ д.
Новосілки [Опарські]	—	—	—	—	1 д.	—

* Для порівняння: Погорільці – 7 димів, Тадані – 8, Раковець – 20, Рогачин – 21, Щирець – 21, Топорів – 29, Станіславів – 31, Миколаїв – 33, Соколівка – 33, Брухналь – 36, Білий Камінь – 40, Кам'янка – 44, Перемишляни – 46, Бібрка – 48, Заруддя – 48, Виспа – 53, Стрілиська – 54, Залізці – 59, Сасів – 82, Яворів – 103, Куликів – 123, Поморяни – 154, Зборів – 188, Бережани – 310, Броди – 266, Городок – 326, Золочів – 417, Жовква – 476 [53, арк. 22, 24, 25зв., 26зв., 27, 28, 29зв., 30, 31, 32, 33, 33зв., 34, 35зв., 36зв.].

Остророг	—	—	—	[villa nova locationis] 5 г.	[praedium in villa noua locationis]	—
Підвисоке	3 ½ л., 2 згр., піп	3 ½ л., 2 згр., піп	22 д.	—	½ д.	½ д.
Повергів	—	—	—	—	1 ½ д.	—
Поріччя	1 ¼ л., мл.-вал. 3 к., ступи 1 к., 11 згр., піп	1 ¼ л., мл. 3 к., фольош, ступи 1 к., 11 згр., 5 кмр., піп	8 д.	2 або 3 г.	—	—
Поріччя Ґрунт	[Porzeczce als Burcze] 1 ½ л., 3 кмр., піп; [Porzeczce als Grunt] 1 л., 3 згр.	не дали з ¼ л., 1 кмр.	[Grunt] —	—	[Grunt Burcze] 2 д.	[Grunt Burcze] 2 1/8 д.
Татаринів	2 згр., піп	6 л., 2 згр., 1 кмр., піп	15 д.	15 г.	2 д.	2 д.
Хлопи	12 л., крч. (½ л.), 4 згр., 2 кмр.	12 л., крч. (½ л.), 4 згр., 2 кмр.	78 д.	20 г.	9 д.	10 ½ д.
Чуловичі	3 л., 7 згр., 7 кмр., мл. 2 к., крч.	3 л., 7 згр., 7 кмр., мл. 1 к., крч.	7 д.	6 г.	2 д.	2 д.
Якимчиці	2 л., 2 кмр.	2 л., 2 кмр.	4 д.	4 г.	1 д.	1 д.
ВСЬОГО	80,75 л., 3 плуги, 52 згр., 16 кмр., 11 попів (1 л.), 3 мл., ступи, 3 крч. (3/4 л.)	81,25 л., 38 згр., 21 кмр., 8 попів (1/4 л.), 2 мл., ступи, фо-люш, 4 крч. (3/4 л.)	598 д.	158 або 159 г.	77 д.	74 д.

Примітки: 52, с. 12, 15, 22, 39, 45, 47, 53, 54, 61, 74, 78, 82, 83, 103, 107, 118 (1652 р.); 60, арк. 8, 8зв., 13, 26зв., 31зв., 32, 33зв., 38зв., 39, 46, 57зв., 61, 64, 103, 107, 118 (1661 р.); 53, арк. 21, 21зв., 22зв., 24, 24зв., 25, 26зв., 27, 31, 33зв., 35, 36 (1663 р.); 53, арк. 48, 48зв., 49, 49зв., 51, 52, 52зв., 53, 54, 56зв., 57, 58, 58зв. (1676 р.); 56, арк. 19, 19зв., 20, 21, 21зв., 22, 22зв., 23, 23зв., 24, 24зв., 25зв., 26, 27, 27зв., 29зв. (1694 р.); 56, арк. 72зв., 73, 73зв., 74, 75, 75зв., 77зв., 78, 79, 79зв. (1707 р.).

Скорочення: г. – голова, д. – дим, згр. – загородник, к. – коло млина, кмр. – комірник, крч. – корчма (крч. (v) – корчма (vectoria)), л. – лан, мл. – млин (мл.-вал. – млин-“вальник”, мл-кор. – млин-“коречник”).

Таблиця 4

Співвідношення між параметрами оподаткування
в реєстрах поборового (1652, 1661 рр.), подимного (1663 р.) та поголовного (1676 р.) податку

Населений пункт	Основний параметр оподаткування			Співвідношення
	Лан (1652 і 1661)	Дим (1663)	Голова (1676)	
Березець	4,5	22	10	1 : 4,9 : 2,2
Бірче	2	11	6	1 : 5,5 : 3
Бучали	1,25	12	4	1 : 9,6 : 3,2
Грімно	23	95	28	1 : 4,1 : 1,2
Колодруби	9	70	17	1 : 7,8 : 1,9
Кліцько	8	16	6	1 : 2 : 0,75
Татаринів	6	15	15	1 : 2,5 : 2,5
Чуловичі	3	7	6	1 : 2,3 : 2
Якимчиці	2	4	4	1 : 2 : 2
Всього	58,75	252	96	1 : 4,3 : 1,6

Таким чином, нами було проаналізовано репрезентативність описово-статистичних джерел для вивчення етнодемографічних та територіально-власницьких аспектів розвитку шляхетських маєтностей Речі Посполитої, що, на відміну від королівщин, гірше представлені в названому сегменті документів. Для унаочнення нами було обрано Комарнівську маєтність у Львівській землі Руського воєводства, перша згадка про яку датується 1427 р., тобто задовго до появи перших зразків масових джерел фіскального обліку – реєстрів поборового, подимного, поголовного та чопового податку (саме ці різновиди описово-статистичних документів були обрані нами для запропонованого дослідження).

Масовість названих джерел (лише для XVI ст. були використані параметри 17 поборових реєстрів) дозволяє вивчати територіальний розвиток маєтності в динаміці. Так, впродовж XVI ст. маєтність складалася з 1 міста і 9 сіл (в 1581 вперше згадане село Бучали). У XVII ст. кількість поселень ключа зростає до 24 – як за рахунок сусідніх сіл (їх попередніх власників – як правило, урядників Львівської землі – вдалося встановити за реєстрами), так і за рахунок новозакладених сіл. З приводу останніх варто зауважити, що як мінімум одне було “закладене двічі” – село Литовка, згадане ще в 1427 р., вдруге фігурує у реєстрі поголовного податку 1676 р. Подібний випадок міг свідчити про недосконалість збору податку. Поборці, які лише отримували кошти від очільника маєтності (такий порядок обумовлювався в універсалах, завдяки чому вдалося збирати податок, приміром, з 12 поселень впродовж дня) могли внести в кінцевий документ невірні дані, адже власник на свій розсуд “окреслював” кількість підконтрольних йому ланів (базовий параметр поборового податку), а можливо й число поселень, яке міг применшити. Ще один важливий аспект, який негативно впливав на джерельну репрезентативність – починаючи з 1588 р. у подальші документи вносилися параметри 1578 р. Таким чином, якщо дані реєстрів, укладених до 1578 р. включно можна використовувати для приблизного окреслення демографічної динаміки в сільських поселеннях маєтності, подібні підрахунки для XVII ст. є дуже умовними. Ще менш придатним для обчислень людності є наявний матеріал поголовних та подимних реєстрів, дані яких не співвідносяться ані з поборовими, ані між собою. Відповідно, число осіб та жител, які вважалися однією “головою” і одним “димом”, встановити не вдалося. Ще однією характерною рисою джерел XVII – XVIII ст. є фіксація застарілих даних про власників маєтності. Окремі документи могли апелювати до даних десяти- (реєстр чопового 1630 р.), а то й столітньої давності (реєстр 1763 р.).

Джерела XVI – XVII ст. дають змогу оцінити стан розвитку інфраструктури (за кількістю корчем, млинів та інших об'єктів) та мережу парафій (за наявністю в поселеннях священнослужителів). Приблизне уявлення про етнічне різнобарв'я маєтності дає змогу отримати реєстр чопового 1544-1545 р. Зауважимо, що брак інформації про етнодемографічну картину в Комарнівській маєтності може бути істотно доповнена описово-статистичними джерелами внутрішньогосподарського походження – інвентарями. Про них йтиметься у другій частині нашого дослідження.

Репрезентативність розглянутих у запропонованій статті джерел суперечлива. З одного боку, масовість документів дозволяє вивчати окреслені аспекти розвитку маєтностей в динаміці. З іншого – державне походження джерел і брак контролю за процедурою стягнення на місцях створював поле для махінацій, що негативно впливало на достовірність зазначених даних. Незважаючи на це, використання описово-статистичних документів для подібних досліджень є дуже важливим, однак потребує доповнення активним та іншим джерельним матеріалом.

Джерела та література

1. Атаманенко В. Волинські інвентарі другої половини XVI ст. як історичне джерело / В. Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Острог, 1998 – Т. 1. – С. 16-27.
2. Атаманенко В. Волинські маєтності Острозьких: склад та структура / В. Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 266-315.
3. Атаманенко В. Господарські документи волинських латифундій другої половини XVI – першої половини XVII ст. як історичне джерело / В. Атаманенко // Матеріали V конгресу Міжнародної асоціації українців. Історія: Збірник наукових статей. – Чернівці, 2003. – Ч. I. – С. 286-293.
4. Атаманенко В. Джерела вивчення магнатського господарства Волині другої половини XVI – першої половини XVII ст. / В. Атаманенко // Українська історична наука на сучасному етапі розвитку. – Кам'янець-Подільський; К.; Нью-Йорк; Острог, 2006. – Т. 1. – С. 107-117.
5. Атаманенко В. Південноволинські маєтності Януша Острозького першої чверті XVII ст. / В. Атаманенко // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2000. – Вип. 1. – С. 13-26.
6. Атаманенко В. Характеристика та шляхи підвищення інформативності волинських інвентарів другої половини XVI ст. / В. Атаманенко // Джерелознавчі та історіографічні проблеми історії України. – Дніпропетровськ, 1995. – С. 42-55.
7. Ворончук І. Інвентар маєтностей князів Острозьких 1620 р. як історико-демографічне джерело / І. Ворончук // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2008. – Вип. 13. – С. 232-242.
8. Гонтарук С. Інвентар володінь Януша Острозького 1615 року як історико-демографічне джерело / С. Гонтарук // Наукові записки Національного університету “Острозька академія”. Серія “Історичні науки”. – Острог, 2013. – Вип. 20. – С. 75-79.
9. Рибачок І. Інвентар “подільських” володінь Януша Острозького 1615 року як джерело до вивчення історії міст / І. Рибачок // Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів. – Т. 17. – К., 2009. – С. 36-47.
10. Опис володінь князя Януша Острозького у південно-східній Волині 1615 року / [упор.: В. Атаманенко, І. Рибачок]; Національний університет “Острозька академія”, Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника Національної академії наук України. – Острог, 2009. – 269 с.
11. Інвентар Меджибізької волості 1717 року / вид. підготував Микола Крикун; Наукове товариство ім. Шевченка. – Львів, 2009. – 191 с., [3] л. іл.
12. Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana. – Warszawa, 1845. – Т. II, cz. 2. – [4], 547-1431, [1], VIII s.
13. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich / Pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego i W. Walewskiego (далі – Słownik geograficzny). – Warszawa, 1880. – Т. I : Aa-Dereneczna. – 960 s.
14. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1882. – Т. III : Haag-Kępy. – 960 s.
15. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1883. – Т. IV : Kęsa-Kutno. – 963 s.
16. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1884. – Т. V : Kutowa Wola-Malczyce. – 960 s.
17. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1887. – Т. VIII : Perepiatycha-Požajście. – 960 s.
18. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1889. – Т. X : Rukszenice-Sochaczew. – 960 s.

19. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1892. – Т. XII : Szlurpkiszki-Warłyńka. – 960 s.
20. Słownik geograficzny. – Warszawa, 1902. – Т. XV, cz. 2 : Januszpol-Wola Justowska. – 741, [2] s.
21. Бобак Л., Грабовецький В. Комарне // Історія міст і сіл Української РСР: В 26 т. Львівська область / Ред. кол. тому: Маланчук В. Ю. (гол. редкол.), Пастер П. І. (відп. секр. редкол.) та ін. АН УРСР. Інститут історії. – К., 1968. – С. 243-256 [1998 с.]
22. Лаба В. Історія села Зашковичі від найдавніших часів до 1939 року. – Львів, 2008. – 44 с.
23. Лаба В. Історія села Завидовичі. – Львів, 2007. – 452 с.
24. Лаба В. Історія села Татаринів від найдавніших часів до 1939 року. – Львів, 2008. – 100, [8] с.
25. Лаба В. Клицько і Якимчиці у світлі історичних документів від давніх часів до 1939 року. – Львів, 2003. – 60 с.
26. Inventarium omnium et singulorum privilegiorum, litterarum, diplomatum, scripturarum et monumentorum quaecunque in archive regni in arce cracoviensi continentur per commissarios a sacra regia majestate et republica ad revidendum et connotandum omnes scripturas in eodem archivo existentes deputatos confectum Anno Domini MDCLXXXII cura bibliothecae polonicae editum [Editio E. Rykaczewski]. – Lutetiae Parisiorum, 1862. – XV, 483 p.
27. Bona Regalia Onerata // Źródła dziejowe. – Warszawa, 1902. – Т. 18. Cz. 1. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. 7. Cz. 1: Ziemie ruskie. Ruś Czerwona / Wyd. A. Jabłonowski. – S. 1-72.
28. Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacyi śp. Aleksandra hr. Stadnickiego. Wyd. staraniem Galicyjskiego Wydziału Krajowego (dalej – AGZ). – Т. 14. Najdawniejsze zapiski sądów lwowskich 1440-1456 / Oktaw Pietruski, Xawery Liske. – Lwów, 1889. – XVII, 636 s.
29. Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codocibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur, contextuit indicesque adiecit Theodorus Wierzbowski (dalej – MRPS). – Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski, MCMV. – Pars I. Casimiri IV regis tempora complectens (1447-1492). – 191 s.
30. Świecki T. Opis starożytnej Polski. – Warszawa, 1828. – Т. 1. – [14], 456, [12] s., [2] k. tabl.
31. Галів М., Смуток Л. Дрогобицький повіт за поборовим реєстром Перемишльської і Сяноцької земель 1507 р. // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2014. – № 17-18. – С. 441-451.
32. Галів М. Корчмарство в селі Літиня на Дрогобищині (XVI-XVIII ст.) // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2014. – № 17-18. – С. 114-125.
33. Archiwum Skarbu Koronnego (dalej – ASK), Dział 1 (Rachunki Królewskie 1388-1781), sygn. 20, 663 k.
34. ASK, Dz. 1, sygn. 17, 356 k.
35. ASK, Dz. 1, sygn. 19, 916 k.
36. ASK, Dz. 1, sygn. 18, 981 k.
37. Jabłonowski A. Źródła dziejowe. T. 18, cz. 1. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. 7, cz. 1. Ruś Czerwona. – Warszawa, 1902. – [14], 252, XLVII, XVIII, 72 s.
38. Jabłonowski A. Źródła dziejowe. T. 19. Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. 8. Wołyn i Podole. – Warszawa, 1889. – II, 307, XLVI s.
39. Urzędnicy województwa ruskiego XIV-XVIII wieku (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka): spisy / Oprac. Kazimierz Przyboś. – Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1987. – 415 s. – (Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII-XVIII wieku, t. 3, zes. 1).
40. AGZ. – Т. 10. Spis oblat zawartych w aktach grodu i ziemstwa lwowskiego / Oktaw Pietruski, Xawery Liske. – Lwów, 1884. – VI, 543 s.
41. MRPS. – Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski, MCMX. – Pars IV. Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548). – Volumen 1-um: Acta cancellariorum, 1507-1548. – 1550 s.
42. MRPS. – Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski, MCMXV. – Pars IV. Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548). – Volumen 3-um: Acta vicecancellariorum, 1535-1548. – 440 s.
43. MRPS. – Varsoviae: Typis officinae C. Kowalewski, MCMXII. – Pars IV. Sigismundi I regis tempora complectens (1507-1548). – Volumen 2-um: Acta vicecancellariorum, 1507-1535. – 1536 s.
44. Volumina Legum. Prawa, konstytucje y przywileje Królestwa Polskiego, Wielkiego Xięstwa Litewskiego y wszystkich prowincyi należących na walnych seymiech koronnych od Seymu Wiślickiego roku pańskiego 1347 aż do ostatniego Seymu uchwalone / J. Ohryzko (dalej – Volumina Legum). – Petersburg, 1859. – Vol. II: Ab anno 1550 ad annum 1609 acta Reipublicae continens. – 1859. – 482, XIII p.
45. Центральний державний історичний архів України у Львові (dalej – ЦДІАУЛ), ф. 9 (Львівський градський суд), оп. 1, спр. 365, 2692 с.
46. Markowski B. Administracja skarbowa w Polsce. – Warszawa, 1931. – 454, VI s.
47. Filipczak-Kocur A. Sejm zwyczajny z roku 1629. – Warszawa-Wrocław, 1979. – 141 s.
48. Piotrowski S. Uchwały podatkowe sejmiku generalnego wiszeńskiego 1572-1772 // Studia nad historią prawa polskiego pod red. O. Balzera. – Т. XIII, z. 4. – Lwów, 1932. – 108 s.
49. AGZ. – Т. 21. Lauda sejmikowe. T. 2. Lauda wiszeńskie 1648-1673 r. / Antoni Prochaska. – Lwów: Drukarnia E. Winiarza, 1911. – XXXI, 757 s.
50. Volumina Legum. – Petersburg, 1859. – Vol. III: Ab anno 1609 ad annum 1640 acta Reipublicae continens. – 472, XV p.
51. Volumina Legum. – Petersburg, 1859. – Vol. IV: Ab anno 1641 ad annum 1668 acta Reipublicae continens. – 501, XVII p.
52. ЦДІАУЛ, ф. 52 (Магістрат м. Львова), оп. 2, спр. 1156, 127 арк.
53. ЦДІАУЛ, ф. 181 (Лянцкоронські, графи), оп. 2, спр. 3151, 86 арк.
54. Крикун М. Подимні реєстри першої і початку другої половини XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. – К., 1972. – Т. 7. – С. 69-79.
55. Kuklo C. Demografia Rzeczypospolitej przedrozbiorowej / Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. – Warszawa, 2009. – 521 s.
56. Львівська національна наукова бібліотека імені Василя Стефаника НАН України. Відділ рукописів, ф. 4 (Баворовські), оп. 1, спр. 1042, 40 арк.
57. ЦДІАУЛ, ф. 9, оп. 1, спр. 357, 1594 с.
58. ЦДІАУЛ, ф. 9, оп. 1, спр. 594, 1548 с.
59. Przerębski (Przerembski) Zygmunt Karol h. Nowina (zm. 1669) // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1986. – Т. XXIX/1, zeszyt 120. – S. 8-9.
60. ASK, Dz. I, sygn. 145, 91 k.

Smereka B. V. Descriptive and statistical sources to study of the noble estates in Rus' voivodship in 16th-18th centuries (on the example of Komarno estate in L'viv land): registers of land, poll, hearth and "czopowe" tax.

This article listed and described the types of descriptive and statistical sources that revealed the ethnic and demographic features and the spatial development as well as the specific proprietary relations in the noble estates of the Polish-Lithuanian Commonwealth. To illustrate this Komarno estate was chosen in L'viv land of Rus' voivodship, which featured as a private possession since the second quarter of 15th century. Features of this territorial entity and certain settlements in its composition accumulate a number of sources of state and internal origin. In the proposed article studied the specific of the information coverage in the documents of the first group, namely the registers of land, poll, hearth and "czopowe" tax. Revealed that these sources allow to follow the dynamics of the spatial growth, establish the facts of the foundation of new settlements and proprietary ownership of the estate and its villages. However, demographic calculations are quite conditional because of the mediation of the placed data and source representativeness for the period after the second half of the 17th century is quite uncertain.

Key words: descriptive and statistical sources, noble estates, historical geography, historical demography.

Смерека Б. В. Описательно-статистические источники к изучению шляхетских имений в Русском воеводстве в XVI-XVIII вв. (на примере Комарновского комплекса во Львовской земле): реестры побора, поголовного, подымного и чопового налога.

В статье перечислены и охарактеризованы разновидности описательно-статистических источников, раскрывающих особенности этнодемографического и территориального развития, а также специфику собственнических отношений в шляхетских имениях Речи Посполитой. Для наглядности выбрано Комарновское имение во Львовской земле Русского воеводства, сформировавшееся во второй четверти XV в. Особенности развития этого территориального образования и отдельных поселений в ее составе аккумулируют ряд источников государственного и внутрихозяйственного происхождения. В настоящей статье раскрыта специфика освещения информации в документах первой группы, а именно в реестрах побора, а также поголовного, подымного и чопового налога. Выявлено, что названные источники позволяют проследить динамику территориального роста, зафиксировать факты появления новых поселений, а также собственническую принадлежность поместья и отдельных населенных пунктов в его составе. С другой стороны, совершенные демографические подсчеты довольно условные, учитывая опосредованность помещенных данных, а репрезентативность самих источников для периода после второй половины XVII в. сомнительная.

Ключевые слова: описательно-статистические источники, шляхетские имения, историческая география, историческая демография.